

ПЕШТАНСКИ ЂАЦИ:

ПЕТАР ДОБРОВИЋ

ЗОРА ПЕТРОВИЋ

ИВАН РАДОВИЋ

ИВАН ТАБАКОВИЋ

СПОМЕН
ЗБИРКА
ПАВЛА
БЕЉАНСКОГ

1871
MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZETI
EGYETEM

Каталог *Пешијански ђаци: Пејтар Добровић, Зора Пејровић, Иван Радовић и Иван Табаковић* објављен је поводом изложбе одржане у Спомен-збирци Павла Бељанског у Новом Саду 2020. године.

Издавач:

Спомен-збирка Павла Бељанског
Нови Сад, Трг галерија 2
Република Србија
Тел: + 381 21 472 99 66
kontakt@pavle-beljanski.museum
www.pavle-beljanski.museum

Уредник:

Мр Милана Квас

Аутор изложбе и каталога:

Марта Ђармати

Рецензент:

Јасмина Јакшић Субић

Реализацију изложбе омогућио је Покрајински секретаријат за културу, јавно информисање и односе с верским заједницама АП Војводине.

Спомен-збирка Павла Бељанског захваљује институцијама које су дозволом за истраживање и коришћење архивског материјала и фотографија допринеле остварењу изложбе: Библиотека, архив и уметничка збирка Мађарског факултета ликовних уметности (Magyar Képzőművészeti Egyetem Könyvtár, Levéltár és Művészeti Gyűjtemény) и Архив Уметничког факултета Мохоли Нађ (Moholy-Nagy Művészeti Egyetem Levéltár), Будимпешта; Библиотека Матице српске, Нови Сад; Collegium Hungaricum, Галерија САНУ, Кућа легата, Музеј савремене уметности, Београд; Галерија „Милан Коњовић“, Сомбор.

Захваљујемо свим колегама и појединцима који су допринели реализацији изложбе.

Медијски покровитељи: Радио-телевизија Војводине, Радио „Беседа“.

Петар Добровић
Барањски виногради, 1915.

ЕВРОПА НА ДОХВАТ РУКЕ

Припадност Војводине и Мађарске културно-политичком обрасцу Подунавља одредила је бројна укрштања суседних култура у нововековној историји све до данашњих дана. За савремено доба, посебан значај имала је свеобухватна модернизација Будимпеште на прекретници 19. у 20. век. Град на Дунаву је тада привукао и бројне српске интелектуалце и уметнике, пружајући им неопходну везу за успостављање културног дијалога са Европом.

За Петра Добровића, Зору Петровић, Ивана Радовића и Ивана Табаковића, рођеним у јужним крајевима Аустроугарске монархије, одлазак у Будимпешту био је природан и логичан избор. У време њиховог боравка у овом важном центру европске културе (1909–1920), на пештанској Академији већ су спроведене значајне реформе едукативног система заснованог на строгим принципима минхенске Академије. У годинама пред Први светски рат, тамо су организоване велике међународне изложбе, а у процесу модернизације града неминовна појава била је јачање авангардних покрета, као битан показатељ развоја урбане културе.

Наш стални циљ – употпуњавање знања о ауторима чија се дела чувају у колекцији Павла Бељанског – усмерио нас је према узбудљивом трагању за недовољно расветљеним чињеницама њихових уметничких почетака. Повод за то су неколико раних цртежа Зоре Петровић и Ивана Радовића, у посебној Ликовној збирци музеја, који сведоче о њиховој пештанској епизоди, али и намера да слике из колекције четири аутора који су предмет ове изложбе, сагледамо као плод мешавине сложених утицаја, посебно у време рађања новог концепта модернистичке слике у овом делу Европе. Велику улогу у преношењу раних, разнородних утицаја, првенствено из уметничких центара Париза и Минхена, одиграли су управо мађарски уметници подучавајући и српске сликаре у Уметничкој колонији у Нађбањи, али и као професори пештанске Академије. Напуштањем атељеа и радом у пленеру, уметничка слобода као

модернистички императив одбацила је историјско сликарство и академске догме у корист света стварности и интимног доживљаја те стварности. Таква нова струјања у мађарској средини несумњиво су била подстицајна за Добровића, Радовића, Табаковића и Зору Петровић, у даљим, личним трагањима и остварењима сопствених уметничких мисија.

Током рада на студији у пратећем каталогу изложбе, ауторка Марта Ђармати, кустос Спомен-збирке Павла Бељанског, добила је велику помоћ и подршку у истраживању и прибављању дозвола за репродуковање архивске грађе од две институције из Будимпеште: Библиотеке, архива и уметничке збирке Мађарског факултета ликовних уметности и Архива Уметничког факултета Мохоли Нађ. Као и у реализацији многих ранијих изложби, и овога пута помоћ у расветљавању уметничких биографија сликара из колекције Павла Бељанског добили смо од Библиотеке Матице српске, Галерије Српске академије наука и уметности, Куће легата и Музеја савремене уметности у Београду, Галерије „Милан Коњовић“ из Сомбора, док је Collegium Hungaricum, Одељење за културу Амбасаде Мађарске, препознало значај овог пројекта у промовисању култура мађарског и српског народа својом подршком свечаном отварању изложбе.

Спомен-збирка Павла Бељанског захваљује наведеним институцијама, медијским покровитељима Радио-телевизији Војводине и Радио „Беседи“, као и бројним сарадницима и појединцима, који су сви заједно допринели настанку изложбе „Пештански ћаци: Петар Добровић, Зора Петровић, Иван Радовић и Иван Табаковић“.

Студенти Академије лепих уметности на
часу цртања фигуре, 1900.
(БАУЗМФЛУ, арх. бр. 3568)

БУДИМПЕШТА КАО ИЗБОР УМЕТНИКА

Формално школовање на различите начине обликује уметнике – код неких аутора је од пресудног, док је код других скоро без икаквог значаја. Ипак, када се приступи проучавању стваралаштва једног уметника, његово школовање представља почетну станицу истраживања. У ком граду, у којој школи је учио? Код којих професора? Које утицаје је прихватио и од кога? То су најчешћа питања на која тражимо одговор. Зрели ликовни израз често одређују и фактори као што су време и место рођења и околности у којима је уметник одрастао. Они у великој мери утичу на уметникове одлуке на самом почетку каријере. То су чиниоци које проучавамо и код уметника чија се дела чувају у колекцији Павла Бељанског, представника српске и југословенске модерне уметности, како би се боље разумели почеци њиховог стваралаштва и први значајни утицаји.

Ако изузмемо непознатог уметника, аутора **Портрета младог Богобоја Атанацковића** (око 1837), и Влаха Буковца (1855–1922), преосталих 35 уметника колекције школовало се у периоду од последње деценије деветнаестог до шесте деценије 20. века у Београду, Загребу и значајним европским уметничким центрима, међу којима је Париз најчешће био жељени циљ.¹⁾ Били су сведоци узбудљиве епохе еманципације уметничких школа од стега академизма: широм старог континента настају многи авангардни покрети који су ствараоцима донели до тада незамисливу слободу изражавања и у потпуности променили њихова идејна полазишта. То је и време Првог и Другог светског рата који су утицали на судбине милиона Европљана, а самим тим и великог броја професора уметности и њихових ученика.

1) Опширније о колекцији Павла Бељанског у: Ј. Јованов (ур.), *Спомен-збирка Павла Бељанског*, Спомен-збирка Павла Бељанског, Нови Сад 2009.

Узимајући у обзир поменуте факторе, из горе наведене групе од 35 уметника из колекције Бељанског можемо издвојити четворо, на чије је уметничко школовање утицало геополитичко подручје њиховог рођења и одрастања: Петра Добровића, Зору Петровић, Ивана Радовића и Ивана Табаковића. Рођени су на самом крају 19. века у јужним деловима тадашње Мађарске, а једна од њихових значајних заједничких биографских црта је школовање на Академији лепих уметности у Будимпешти.

Одрасли су унутар граница Аустроугарске монархије – Добровић у Барањи, Радовић у Бачкој, а Петровић и Табаковић у Банату – што је одредило правац којим је кренуо њихов стваралачки развој. Будући да су потекли из грађанских породица, у којима се неговало добро васпитање и општа култура, са више или мање финансијских могућности, одлазак на студије у мађарску престоницу био је за њих логичан и доступан избор. Знање мађарског језика, обавезно за све грађане Монархије са овог подручја, такође им је ишло у прилог.²⁾

Будимпешта је на размеђи 19. и 20. века пролазила кроз период значајне модернизације: изграђена је прва подземна железница у континенталној Европи, уређена је обала Дунава, изграђени су мостови, кружни булевари и велики градски тргови, град је добио електрично улично осветљење. Технолошки и привредни напредак покренуо је миграцију становништва из провинције ка престоници која је све више подсећала на друге европске метрополе. Овакав развој са собом је донео и богат друштвени и културни живот града. Велике изложбе, салони, нови музеји, позоришта и опера привлачили су на хиљаде посетилаца па тако и уметнике из свих крајева Мађарске, али и других земаља.³⁾ Због тога је учење у престоници деловало примамљиво и за младе српске уметнике са југа Мађарске. Академија лепих уметности у Будимпешти је у то време, прве две деценије 20. века, нудила солидну основу за даље усавршавање у најзначајнијим уметничким центрима, попут Минхена и Париза. Добровићу, Радовићу, Табаковићу и Зори Петровић она је пружила могућност учења

2) А. Џ. П. Тејлор, *Хабзбуршка монархија*, Слио, Београд 2001, 209–220.

3) П. Рокаи и др., *Историја Мађара*, Слио, Београд 2002, 511–529.

од најбољих мађарских професора сликарства, без прелажења државне границе. Истовремено, прогресивна уметничка клима, чијем су развоју највише допринели Уметничка колонија у Наббањи и авангардни покрети попут „Осморице“ и „Активизма“, била је погодно тло за њихово уметничко формирање.

АКАДЕМИЈА ЛЕПИХ УМЕТНОСТИ У БУДИМПЕШТИ

Државна мађарска краљевска школа уметничког цртања и образовања наставника цртања основана је 1871. године као прва уметничка академија у Мађарској, по идеји и замисли тадашњег министра верског и јавног образовања Јожефа Етвеша (Eötvös József, 1867–1871).⁴⁾ Тежећи ка либералној културној политици, Етвеш је увидео неопходност оснивања академије у Будимпешти ради побољшања општег образовања народа, унапређења независности мађарске уметности и школовања младих мађарских уметника. Остваривању таквих тежњи погодновало је и примицање Миленијумске прославе 1896. године, која је са собом доносила прилику да се Будимпешта представи као значајни уметнички центар Средње Европе, имајући при томе велику новчану подршку државе.⁵⁾ Реализатор идеје о оснивању академије био је Густав Келети (Keleti Gusztáv), сликар и ликовни критичар (истовремено и учитељ тј. васпитач Етвешовог сина) кога је 1868. године мађарска влада послала на студијско путовање с циљем да проучи рад и наставне методе најважнијих уметничко-образовних институција Европе, академија у Бечу, Минхену и Нирнбергу. По оснивању Школе, Келети је именован за њеног првог директора (1871–1902), изradio је наставни план и спровео конкурс за прве професоре. Примарни циљеви

4) О оснивању и раду Школе детаљније у: А. Szőke, „A Mintarajztanodától a Képzőművészeti Főiskoláig – Az iskola története 1871 és 1921 között“, у: *A Mintarajztanodától a Képzőművészeti Főiskoláig, Magyar Képzőművészeti Egyetem*, Budapest 2002, 319–332.

5) У то време су изграђене значајне културне институције попут Музеја лепих уметности (Szépművészeti múzeum), Музеја примењене уметности (Iparművészeti múzeum), Уметничког павиљона (Műcsarnok), Опере итд; А. Szőke, *нав. дело*, 320; П. Рокаи и др., *нав. дело*, 512.

Студенткиње Академије лепих уметности
у библиотеци, 1900.
(БАУЗМФЛУ, арх. бр. 3568)